

PRATARMĖ

Skrisk svajone, sparnuotoji mano,
Kur kalneliai ir lygumos žalios,
Kur švelnus, taip malonus vėjelis,
Kur toksgiedrasiržydrasdangus...
(J. Verdi „Nabuko”).

Dažnai kalbame apie greitai bėgančias dienas, suvokdami gyvenimo greitą ir nepalaujamą tėkmę. Vaikystės ir jaunystės laikais visas gyvenimas buvo prieš akis su savo nežinomybe, savomis paslaptimis. Buvo laukiama vis ko nors naujo, nepatirto. Turėta daug vilčių, troškimų. Norėjosi įspėti, pažvelgti, kas laukia toje nežinomoje ateityje.

Dabar, kai ateities tikslai žinomi, paprasti ir aiškūs, lieka daugiau laiko pasižvalgyti atgal, į praeitį. Praėję metai atrodo tokie supresuoti, trumpi. Daugelis įvykių, vaizdų jau išbluko iš atminties. O prisiminimai, kokie jie bebūtų, visada yra malonūs, atsiskleidžia tik gražiomis, ryškiomis spalvomis. Gyvenimo negandos, liūdesys nustumta į užmarštį.

Ta pradžia, kai pirmieji vaizdai įsirašė atmintyje, vis dėl to yra labai tolima, tartum kitame laike. Vaizduotė lyg iš nebūties ištraukia kažkada regėtus vaizdus, spalvas, žmonių veidus, balsus, žodžius. Pragyventa iš tikro daug pasaulinių epochinių įvykių, kurie, nors gerokai išblukę, dar išliko atmintyje.

Gimiau, pragyvenau vaikystę ir paauglystės metus nuošaliame, miškų apsuptame kaime, tėvų ūkyje. Mano sąmonėje kaip svarbiausios, išliko tos vietos, kurių vaizdą pirmą kartą pamačiau, išgirdau, supratau, įsiminiau. Todėl dažnai mintimis vis grįžtu į gimtinę, kurioje dabar likęs tik apleistas vaismedžių sodas, prižėlęs laukinių medžių, krūmų, žolių. Po nepriklausomybės atstatymo nauja valdžia įteisino grąžintos nuosavybės tėviškės žemės perkėlimą į kitą vietą. Aš neįsivaizduoju gimtosios žemės perkėlimo. Žmogaus kūnas gali persikelti į kitą vietą, bet dvasia pasilieka ten, kur gimusi. Apie tai nusako ir dainos žodžiai:

...Čia mūsų žemė, čia mūs' gimtinė,
Čia kvepia duona mūs' kasdieninė.

Pasirinkęs gyvenimo kelią, studijavau techninius mokslus – elektrotechniką. Baigęs studijas, pradžioje dirbau projektavimo įstaigose, vėliau – gamyboje. Nuolatos jaučiau humanitarinio išsilavinimo stygių. Vienok kilo noras ir poreikis aprašyti ir palikti vaikams bei anūkams dar neišblėsusius iš atminties, tačiau visiems laikams išnykusius, buvusio gyvenimo lietuviškame kaime vaizdus. Dabar aiškiai suprantu, kad tai negrįžtamai išnykęs lietuviško kaimo ir jo žmonių gyvenimo būdo istorijos tarpsnis. Tikiuosi, kad gal būt dar pavyks užfiksuoti tais laikais žmonių naudotos lietuvių kalbos ypatumus, būdingus žodžius, kurie šiandieną jau išnykę iš šnekamosios kalbos, o kai kurie nepatekė ir į lietuvių kalbos žodynus.

Suprantu, kad skaitant šį pasakojimą bus sunku bent iš dalies įsivaizduoti istoriškai labai netolimą Lietuvos kaimo praeities laikotarpį, žmonių gyvenimo aplinką ir buities vaizdus. Suvokdamas, kad tai buvo mano tėvų ir protėvių išgyventa, ryžausi pasirausti atmintyje. Turiu vilties, kad gal kai kurie palikuonys ta praeitimi

susidomės. Šis pasakojimas juos paskatins papildyti buvusio lietuviško kaimo gyvenimo ir buities įvaizdį liaudies buities muziejuose.

TURINYS

Pratarmė

I DALIS. PRIEŠKARIO LAIKAI

I SKYRIUS. Vaikystė

1. Sveikas gyvenime... įspūdžiai	7		2. Pirmieji gyvenimo 3. Aplinkos vaizdai
	8		
4. „Aš karvutei žalio šieno, man karvutė balto pieno...“	9		
5. Piemenėlių žaidimai	11		
6. Saviaukla	12		
7. Geriausias auklėjimas – darbu ir pavyzdžiu	13		

II SKYRIUS. Prieškario prisiminimai

1. Naujakurių godos	14		
2. Visos jėgos įsikūrimui Geografinė kaimo padėtis	163.		
	17		
4. Sodyba	18		
5. Naujovės	20		
6. Tėčio svajonė – sodas.	21		
7. Vietinė valdžia	22		
8. Tradicijos ir papročiai	22		9. Vaikų
ateitis	26		
10. Sesers vestuvės	26		11. Ūkio
ekonomika	27		12. Žemė
maitintoja	29		
13. Darbų seka. Kas ką dirbo	31		
14. Naujienų ir žinių sklaidimas	33		

III SKYRIUS. Žemės ūkio darbai

1. Žemės įdirbimas ir sėja	34		2. Pasėlių
priežiūra	36		3. „Pjaun“ broliukai
žalioj lankoj...“	37		
4. Javapjūtė	39		
5. „Linėlius raunu ne viena...“	42		6.
Žiemkenčių sėja	43		7. „Atėj“ rudenėlis ir tos
pilkos dienos...“	44		8. Derliaus tvarkymas

priežiūra	459. Gyvulių auginimas ir
	47

3

IV SKYRIUS. Namų ūkio darbai

1. Maisto atsargų ruošimas	52	2.
Maisto gamyba	53	3.
Tvarkos palaikymas	55	
4. Linų ir vilnų apdirbimas	56	
5. Verpimas	58	
6. Audimas	58	7.
Audinių tvarkymas	62	8.
Siuvimas ir mezgimas	63	
9. Staliorystė	63	10.
Kuro ruošimas ir naudojimas	64	
11. Statybinės medžiagos	64	

II DALIS. OKUPACIJOS IR KARO LAIKAI

I SKYRIUS. Norssaulėtekarytuose

1. Debesyskaupiai	66
2. Savarankiško darbo pradžia	66
3. Pirmoji okupacija	67
4. Karo pradžia	69
5. „Jaunesnioji sesutė“	71
6. Vėjo elektrinė	72
7. Miškų naikinimas	73
8. Ganyklos miške	74

II SKYRIUS. Antroji okupacija

1. Prievolės ir uždutys karos sąlygomis	74
2. Rusų partizanai	75
3. Plechavičiaus armija	77
4. Slėptuvės	78
5. Jaunivylai – į frontą	78
6. Mūšiai prie Nemuno	79
7. 1945 – jį metai. Karo pabaiga	81

III DALIS. POKARIO GYVENIMAS

I SKYRIUS. Pokario kaime

1. Šeima	83
2. Darbai ūkyje	84
3. Pokyčiai pokario kaime	87
4. Kolchozų kūrimas	91

II SKYRIUS. Į mokslus

1. Pirmieji žingsniai	95
2. Žiežmarių progimnazija	96
3. Pirmieji mokslomėnesiai	97
4. Trysmėnesiai Kaišiadoryse. Atgal į Žiežmarius	100
5. Progimnazijos baigimas	101
6. Vėl Kaišiadoryse	102
7. Baigtą gimnaziją – į Kauną	105
8. Inžinierinės studijos	108
9. Nemunas laukia ledus	113
10. Savarankiško gyvenimo pradžia	116
11. Mokslo draugų susitikimai	123
12. Dinastija	125

IV DALIS. ŪKIO PADARGAI, ĮRENGINIAI, PASTATAI

I SKYRIUS. Audinių gamyba

1. Kultuvė	129
2. Mintuvai	129
3. Bruktuvė	129
4. Diedukas	129
5. Šepečiai	130
6. Ratelis	130
7. Lanktelis	131
8. Krijelis	131
9. Mestuvai	131
10. Varstotas	131

II SKYRIUS. Pieno perdirbimo priemonės

1. Viedriukas	133
2. Pieno separatorius	133
3. Sviesto muštuvė	133
4. Sviestainė	134
5. Sūrio spaustuvas	134

III SKYRIUS. Transporto priemonės

1. Vežimas	134
2. Rogės	135

3. Važelis	136
4. Pakinktai	136
5. Dviračiai	137

IV SKYRIUS. Dirvos įdirbimo priemonės

1. Plūgas	138
2. Akėčios	139
3. Drapakas	139
4. Volas	139

V SKYRIUS. Derliaus nuėmimo ir tvarkymo priemonės

1. Pjautuvas	140
2. Dalgis	140
3. Javapiovė	140
4. Grėblys	141
5. Šakės	141
6. Rezginės	141
7. Spragilai	142
8. Maniežas ir kuliamoji	142
9. Arpas	143
10. Šiaudų piaustyklė (šiečkarnia)	143

VI SKYRIUS. Kiti ūkio padargai

1. Gornos	144
2. Staliaus varstotas	144
3. Kojinė siuvimo mašina ir kiti prietaisai	144
4. Šių dienų traktorius	144

VII SKYRIUS. Pastatai ir įrenginiai

1. Troba (Gyvenamas namas)	149
2. Tvartas	152
3. Kluonas (daržinė)	153
4. Pirtis	154
5. Rūsiai	155
6. Šuliniai	155

Epilogas

Epilogas

„...Žmonija jau pragyveno 14500 karų. Karinės išlaidos auga ir auga. Ar galima dar beprasmiškiau ir beprotiškiau panaudoti žmogaus darbą, jo intelektą, gamtos resursus? Kiek išlaikysmų psichiką kasdienis didėjantis baimės krūvis? Eilė raštų turėtų padėti žmogui perkelti juoktis, sušildyti ir paguosti, sustiprinti jo viltį, ir paremti jo žmogiškumą.“ – rašė J. Marcinkevičius.

Gamtoje nėra augalo be šaknų. Tu labiautoki augalų neturėtų tapti žmogus. Tada jam nebūtų svarbu, kur gyventi, ką ir kaip dirbti. Be patriotinio momento asmenybė netenka didelės dalyssavovertės. (J. Marcinkevičius).

Pragyventa labai sudėtingas istorinis laikotarpis.

Prieš antrą pasaulinį karą Lietuvoje piniginis vienetas buvo litas. Vaikystėje tėtis man rodė prieš pirmą pasaulinį karą Lietuvoje naudotus pinigus – carinės Rusijos rublius. Jis turėjo pluoštą popierinių, meniškai pagamintų šimto rublių ir kitokių kopiūrų. Metalinės 10 ir 5 rublių monetos buvo iš gryno aukštos prabos aukso, o vieno rublio moneta – masyvi, sidabrinė. Tėtis sakė, kad metalines monetas žmonės nenorėjo imti, kadangi jos buvo sunkios, didino piniginės svorį kišenėje. Jis gailėjosi, kad tuomet nevertino metalinių monetų. Popieriniai rubliai po karo liko beverčiai, o brangaus metalo monetos išlaikė savo fizinę vertę.

Po 1940 metų sovietų okupacijos, vietoje lito apyvarton paleistas tarybinis rublis ir červoncas (t. y. 10 rb). Vienas litas prilygintas 0,9 rublio, arba 90 – čiai kapeikų. 1941 metais okupantai vokiečiai apyvarton išleido specialias markes okupuotiems kraštams – ostmarkes. 1944 metais, praėjus frontui, vėl buvo gražinti sovietiniai rubliai ir červoncai. 1948 metais Sovietų sąjungoj pravedta ekonominė reforma. Buvo panaikintos maisto ir kitų prekių kortelės, išleisti nauji rubliai ir valstybinės paskolos obligacijos ūkiui atstatyti ir išvystyti. Kiekvienas dirbantis turėjo per metus įsigyti obligacijų vieno mėnesio atlyginimo dydžiui. Per metus dvyliką dalį atlyginimo gaudavo obligacijomis. Jų galiojimo terminas nustatytas 20 metų. Vienas naujas rb prilygintas vienam červoncui arba 10 senų rb. 1961 metais vėl pravedta nauja pinigų reforma. Išleistas naujas rublis, jo vertė – 10 senų rb. 1990 metais nepriklausoma Lietuva vietoj rublių išleido laikinus piniginius ženklus – talonus (vagnorkes). 1992 m. išleisti nauji lietuviški pinigai – litai. 2004 metais atsisakyta lietuviškos valiutos. Ji pakeista į Europos sąjungos piniginių vienetą – eurą.

„XX amžius – tai žmonijos vystymosi lūžio amžius, didžiųjų technologinių atradimų ir žmogaus padarytų didelio skaičiaus klaidų amžius. Žmogus pasirodė netobulas tuo, kad padaręs bet kokią atradimą, pirmiausia panaudoja jį prieš gamtą ir save. Žmonija privalo įsisąmoninti, kad kiekvienas dirbtinai sukurtas objektas privalo duoti žmonijai ir gamtai naudos, o ne žalos. Atominių bombų, Černobilio sprogimai – tai ne vien sprogimai, nusinešę daugelio žmonių gyvybes. Šie sprogimai iškreipė planetos informacinį lauką, pakenkė visai žmonijai.

Šiandien iš televizorių ekranų eina tiesioginė grėsmė žmonijai. Tai pirmiausia filmai, kurių kūrėjų liguista vaizduotė perkeliama į milijonų žmonių sąmonę. Formuojamas dirbtinis, iškreipytas informacinis laukas, kuris keičia pasaulį, keičia patį žmogų ir žmoniją. Jau šiandien ryškūs šių iškreipimų rezultatai. Prievarta ekrane perėjo į prievartą miestų gatvėse ir kaimuose. Žmogaus gyvybė cento neverta. Įvairiomis priemonėmis propaguojamas priešiškus, pyktis, kraujas. Iškreiptas seksas ir iškreipta meilė tapo įprastais žmonijos gyvenimo atributais. Šie iškreipimai keičia žmonijos gyvenimo evoliuciją, veda į degradaciją...

...Negi mes pasiekėm tokį nepadorumo laipsnį, kad mums įdomiausia žmogaus seksualumas, o ne jo protas, intelektas, kultūra, dvasingumas? Mes nematom tų, kurie privalo vesti paskui save žmogų ir žmoniją, kurie privalo savo atsidavimo darbui, mokslo tyrimams pavyzdžiu įžiebt, ypač jauniems žmonėms, potraukį tyrimams, atradimams. Šiandien jie – ne žvaigždės, ne šių dienų didvyriai ir nėra sektini pavyzdžiai.

Būti ar nebūti Žemės planetai – sprendžiasi šiandien.

Žmonija negirdi Dievo, nesuvokia Jo pasiuntinių pranašavimų... Dieve, Tu atsiuntei mane, kad praneščiau apie pabaigos artėjimą. Tuomet kodėl Tu duodi man jėgų ir žinių gydyti žmones? Tu man sakai: „Paimk jų ligas ir skausmą“.

Reikia visiškai kitaip žvelgti į šį pasaulį. Pastebėti, kaip po žiemos miego atgyja gamta, kaip skleidžiasi lapai, gėlės, kaip paukšteliai linksminasi, džiaugiasi šilta saulute...“

(Gyd. S. Kononovas „Žmogus ir visata“)

Pažvelgęs į tą neapbrėpiamą plotą,

Į dangų ir žemę, ir tolyje jūrą miglotą,

Nustebęs sakau:

Koks gi tu menkas

Ir koks tu didingas, Žmogau! (Vincas Mykolaitis – Putinas)

